

Dyslexieprotocol Commanderij College

Inhoudsopgave

1. INLEIDING	3
2. ALGEMEEN	4
2.1 DYSLEXIECOÖRDINATOR EN DYSLEXIECOACHES.....	4
2.2 VERANTWOORDELIJKHEDEN DYSLEXIECOÖRDINATOR	4
2.3 VERANTWOORDELIJKHEDEN DYSLEXIECOACH	4
3. WAT IS DYSLEXIE?	5
3.1 OMSCHRIJVING DYSLEXIE	5
3.2 LEERLINGEN MET DYSLEXIE OP HET COMMANDERIJ COLLEGE	5
3.3 WAAR HEBBEN LEERLINGEN MET DYSLEXIE MOEITE MEE?	5
3.4 WAAROM NEMEN WE DYSLEXIEMAATREGELEN?	6
4. SIGNALERING.....	7
4.1 GEGEVENS SCHOOL VAN HERKOMST	7
4.2 SCREENING.....	7
4.3 DYSLEXIEVERDACHT.....	7
5. ONDERZOEK.....	8
5.1 ONDERZOEKDESKUNDIGEN	8
5.2 VERGOEDING ONDERZOEK	8
5.3 DYSLEXIEVERKLARING	8
5.4 AANPASSING DYSLEXIEVERKLARING	9
6. BEGELEIDING.....	10
6.1 GEZAMENLIJKE VERANTWOORDELIJKHEID	10
6.2 UITGANGSPUNTEN VOOR EEN SUCCESVOLLE BEGELEIDING VAN LEERLINGEN MET DYSLEXIE ZIJN:	10
6.3 VERANTWOORDELIJKHEID LEERLING	11
6.4 VERANTWOORDELIJKHEID MENTOR.....	11
6.5 VERANTWOORDELIJKHEID DOCENT	12
6.6 VERANTWOORDELIJKHEID OUDER(S)/VERZORGER(S)	12
6.7 FACILITEITENKAART	12
6.8 VOORLOPIGE FACILITEITENKAART.....	12
6.9 VERLIES VAN DE FACILITEITENKAART	13
6.10 DYSLEXIEBEGELEIDING	13
6.11 REMEDIAL TEACHING	14
6.12 BIJEENKOMSTEN LEERLINGEN MET DYSLEXIE	14
6.13 TAAL-NAAR-SPRAAKPROGRAMMA	14
6.14 WERK- EN LEERBOEKEN	14
6.15 LEESBOEKEN	15
7. DISPENSATIE EN COMPENSATIE.....	16
7.1 DISPENSATIE EN COMPENSATIE	16
7.2 COMPENSERENDE MAATREGELEN	16
7.3 DISPENSERENDE MAATREGELEN:	18
7.4 WERKBOEK VOOR TALENDOCENTEN IN HET VO.....	19
7.5 EXAMENREGELING.....	19

8. OUDERBETROKKENHEID	20
8.1 OUDERAVONDEN	20
8.2 OUDERWERKGROEP	20
9. INFORMATIE OVER DYSLEXIE	21
BIJLAGEN.....	22
BIJLAGE 1: SCREENING 'MUISWERK'	22
BIJLAGE 2: ONDERZOEKBUREAUS	24
BIJLAGE 3: TIPS VOOR DE LEERLING MET DYSLEXIE OM TE OEFENEN	26
BIJLAGE 4: FACILITEITENKAART.....	28
BIJLAGE 5: HANDLEIDING BESTELLEN GESPROKEN SCHOOLBOEKEN.....	29
BIJLAGE 6 DISPENSATIE	31
BIJLAGE 7 EXAMENREGELING, ARTIKEL 55.....	33

1. Inleiding

Dyslexie is een leerstoornis waar de laatste jaren steeds meer aandacht voor is. Een leerling met dyslexie is zonder inzicht in de problemen die de stoornis met zich meebrengt, zonder faciliteiten en extra voorzieningen, niet of in mindere mate in staat het onderwijs te volgen op het niveau dat aansluit bij zijn/haar cognitieve capaciteiten.

De missie van het Commanderij College luidt: van leerlingen succesvolle leerders maken – nu leren voor kansen later. We maken van leerlingen succesvolle leerders, zodat zij zich naar hun mogelijkheden en talenten optimaal kunnen ontwikkelen. Het is dan ook belangrijk om vast te leggen wat er nodig is om leerlingen met dyslexie zo goed mogelijk te begeleiden tijdens hun schoolloopbaan.

Adequate hulp aan de leerling met dyslexie kan worden geboden door een goede signalering en begeleiding van leerlingen én duidelijkheid over de verantwoordelijkheden van leerling, ouders¹ en school.

Het doel van het dyslexieprotocol is om leerlingen met dyslexie de juiste begeleiding te bieden door leerlingen, ouders en docenten in te lichten over de aspecten van dyslexie die de leerprestaties kunnen belemmeren en door duidelijkheid te scheppen over de begeleiding van dyslexie op het Commanderij College.

Dit dyslexieprotocol is bestemd voor docenten, mentoren, teamleiders, directie, dyslexiecoach, dyslexiecoördinator en (ouder(s)/verzorger(s) van) leerlingen met dyslexie.

¹ Waar ouders staat wordt bedoeld ouders/verzorgers

2. Algemeen

2.1 Dyslexiecoördinator en dyslexiecoaches

Om de zorg voor onze leerlingen met dyslexie in goede banen te leiden is er een schoolbrede dyslexiecoördinator die ervoor zorgt dat het dyslexiebeleid up-to-date is en bekend is bij leerlingen, docenten en ouders.

De dyslexiecoördinator houdt de ontwikkelingen met betrekking tot dyslexie in de gaten en bekijkt wat dit betekent voor het beleid van het Commanderij College en past dit waar nodig aan.

Daarnaast is op elke locatie een dyslexiecoach aanwezig. Deze worden aangestuurd door de dyslexiecoördinator.

			
Mevrouw Stubbe dyslexiecoördinator stu@commanderijcollege.nl	Mevrouw Claassen dyslexiecoach vmbo/pro Gemert clg@commanderijcollege.nl	Mevrouw Schuurmans dyslexiecoach vmbo Laarbeek scr@commanderijcollege.nl	De heer Janssen dyslexiecoach havo/vwo jad@commanderijcollege.nl

2.2 Verantwoordelijkheden dyslexiecoördinator

Op elke locatie is de dyslexiecoördinator verantwoordelijk voor:

- het invoeren van de onderzoeksrapporten en verklaringen door de administratie in Magister;
- informatieverstrekking naar leerlingen, ouder(s)/verzorger(s) en collega's;
- het samenstellen en verlenen van de faciliteitenkaart;
- controle op de verleende faciliteiten;
- coördineren van dyslexiebegeleiding;
- bijscholen op het gebied van dyslexie;
- up-to-date houden van het dyslexiebeleid;
- organiseren van overleg dyslexiecoaches en Werkgroep dyslexie;
- beantwoorden van vragen van ouder(s)/verzorger(s), docenten, leerlingen m.b.t. dyslexie mocht de dyslexiecoach deze niet kunnen beantwoorden

2.3 Verantwoordelijkheden dyslexiecoach

De dyslexiecoach is verantwoordelijk voor:

- de directe begeleiding van de leerling met dyslexie;
- informatieverstrekking naar leerlingen en ouder(s)/verzorger(s);
- bijscholen op het gebied van dyslexie;
- analyseren van de gegevens van een leerling m.b.t. het inzetten van faciliteiten;
- uitreiken faciliteitenkaart in de eerste of tweede week van het schooljaar aan de leerling en bespreken van de faciliteiten met de leerling;
- leerlingdossier in relatie tot dyslexie in Magister bijhouden;
- eerste aanspreekpunt bij van vragen van ouder(s)/verzorger(s), docenten, leerlingen m.b.t. dyslexie.

- organiseren van bijeenkomsten voor leerlingen met dyslexie.

3. Wat is dyslexie?

3.1 Omschrijving Dyslexie

Het woord 'dyslexie' betekent, letterlijk vertaald uit het Grieks, 'niet goed kunnen lezen'. Leerlingen met dyslexie hebben echter naast leesproblemen ook vaak spellingsproblemen. Een goede en algemeen geaccepteerde definitie staat hieronder in het kader. Deze definitie wordt ook op het Commanderij College gehanteerd en is eveneens in de dyslexieverklaringen terug te vinden.

Dyslexie is een stoornis die gekenmerkt wordt door een hardnekkig probleem met het aanleren en het accuraat en/of vlot toepassen van het lezen/spellen op woordniveau.

Definitie van dyslexie. Bron: Steunpunt Dyslexie, onderzoek en behandeling, definitie, 2014

Van de Nederlandse bevolking heeft 5 tot 10% dyslexie, variërend van een milde vorm tot een ernstige vorm.. Dyslexie heeft niets te maken met intelligentie. Het komt voor bij zowel laag-, normaal- als hoogbegaafde mensen.

3.2 Leerlingen met dyslexie op het Commanderij College

In het schooljaar 2016-2017 tellen we 368 leerlingen met dyslexie binnen het Commanderij College. Op havo-vwo 93 (7%), op vmbo Gemert 170 (22%), op vmbo Laarbeek (17%) en op de praktijkschool 12 (20%). Dit komt neer op een totaalpercentage van bijna 14% van onze leerlingen.

3.3 Waar hebben leerlingen met dyslexie moeite mee?

Probleem bij:	Komt tot uiting bij:	Consequentie:
<i>Het automatiseren</i>	Directe woordherkenning (technisch lezen)	Slecht tekstbegrip, traag lezen
	Onthouden van woordbeelden	Foutieve spelling
	Onthouden van losse gegevens	Jaartallen, topografie, formules, rijtjes, woordjes en begrippen bekijken niet
	Twee dingen tegelijk doen	Schrijven en luisteren is moeilijk, aantekeningen goed overnemen is lastig
	Informatieverwerking	Moeite met werkstuk maken/zelfstandige opdracht
<i>Moderne Vreemde Talen</i>	Het horen van klankverschillen	Foutieve spelling
	Fonetische uitspraak (= een woord uitspreken zoals het klinkt)	Foutieve uitspraak of verhaspelen van woorden
<i>Verbale vaardigheden</i>	Het vinden van de juiste woorden	Leerling maakt verbaal zwakke indruk
	Het onder woorden brengen van een verhaal Spreekt bij voorkeur in korte zinnen	Leerling maakt verbaal zwakke indruk
<i>Concentratie</i>	Het zich moeilijk kunnen afsluiten van onbelangrijke zaken of achtergrond geluiden	Snel afgeleid zijn

Sociale-emotionele ontwikkeling	Lage cijfers ondanks grote inspanning	Frustratie en demotivatie
---------------------------------	---------------------------------------	---------------------------

'Kenmerken problemen bij dyslexie' Bron: Schoots-Wilke, H., in opdracht van het Ministerie van OC&W.

3.4 Waarom nemen we dyslexiemaatregelen?

Leerlingen met dyslexie zijn niet dommer of luiër dan leerlingen zonder dyslexie, hun falen is geen onwil. Deze leerlingen doen juist vaak extra hun best, besteden vele uren aan hun huiswerk en behalen dan nog een onvoldoende. Soms verliezen leerlingen daardoor hun zelfvertrouwen, worden gespannen en faalangstig of geven het op. Een tijdige onderkenning van dyslexie is daarom erg belangrijk. Het voorkomt langdurig falen bij het lezen en schrijven en daarmee gepaard gaande sociaal-emotionele problemen, verminderde lees- en/of schrijfmotivatie en een negatief zelfbeeld.

DYSLEXIE

**IS DAT NIET ZOIETS
ALS GEEN LETTERS IN
JE SOEP LUSTEN**

Loesje

4. Signalering

4.1 Gegevens school van herkomst

De school waar de leerling vandaan komt, vermeldt in het (digitaal) onderwijskundig rapport wanneer er sprake is van dyslexie. Ouders vermelden dit ook op het aanmeldformulier. Het toegevoegde ondertekende onderzoeksverslag met dyslexieverklaring wordt bekeken door de dyslexiecoach, eventueel ondersteund door de dyslexiecoördinator, en vervolgens door de administratie in het digitaal leerlingvolgsysteem geplaatst. Wettelijk is vastgelegd welke deskundigen dyslexieonderzoeken af mogen nemen. Het Commanderij College accepteert een voor de Nederlandse wet geldige dyslexieverklaring.

De dyslexiecoach en dyslexiecoördinator kunnen in het digitaal leerlingvolgsysteem de verslagen en verklaringen inzien en op basis hiervan de faciliteitenkaart invullen.

Teamleiders en mentoren kunnen de actuele lijst van leerlingen met dyslexie in het digitaal leerlingvolgsysteem raadplegen.

4.2 Screening

In het kader van signalering van dyslexie wordt binnen het Commanderij College een screening op maat gegeven. Dit kan een gezamenlijke- of individuele screening zijn.

De screening vindt plaats op indicatie van de dyslexiecoach.

De dyslexiecoach analyseert de uitslagen en bespreekt deze met de team interne begeleider. De team interne begeleider bespreekt deze in het team.

De dyslexiecoach neemt contact op met de ouder(s)/verzorger(s) en de school van herkomst van de leerling die als dyslexieverdacht naar voren komt.

Per locatie wordt door de dyslexiecoach bekeken hoe het digitale programma 'Muiswerk' ingezet wordt (bijlage 1).

4.3 Dyslexieverdacht

Voor enkele leerlingen geldt dat zij bij hun start op het Commanderij College al door de school van herkomst als "dyslexieverdacht" worden aangegeven. Ook kan het zijn dat een leerling uit de screening als "dyslexieverdacht" naar voren komt of dat er andere signalen zijn die een leerling "dyslexieverdacht" maken.

Wanneer een leerling "dyslexieverdacht" is en er daadwerkelijk remediërende behandeling en/of een onderzoek naar dyslexie gaat plaatsvinden, melden ouders dit bij de dyslexiecoach en kan de leerling gedurende de behandeling en/of het onderzoek naar dyslexie binnen onze school al gebruik maken van faciliteiten, zoals verder in dit protocol beschreven. Er is alleen geen mogelijkheid tot bestellen van Dediconcd's, omdat hier een dyslexieverklaring voor nodig is.

De dyslexiecoach koppelt bovenstaande terug met de mentor, die vervolgens door de ouders op de hoogte gehouden wordt van het verloop van de behandeling en/of het onderzoek. Ouders sturen het onderzoeksrapport en de dyslexieverklaring naar de dyslexiecoach zodra ze dit in hun bezit hebben. Ook vraagt de dyslexiecoach toestemming aan ouders om contact op te nemen met de onderzoeker.

5. Onderzoek

5.1 Onderzoekdeskundigen

Wettelijk is vastgelegd welke deskundigen bevoegd zijn om dyslexie-onderzoeken af te nemen. Het Commanderij College accepteert een voor de Nederlandse wet geldige dyslexieverklaring.

De volgende deskundigen mogen volgens de Nederlandse wet een diagnose dyslexie stellen en een behandeling geven:

- gekwalificeerde gezondheidszorgpsychologen (BIG-geregistreerd),
- kinder- en jeugdpsychologen (aangesloten bij het NIP of SKJ),
- orthopedagoog-generalisten (aangesloten bij de NVO),
- postmaster orthopedagoog (aangesloten bij SKJ),
- deelnemers nationaal referentiecentrum dyslexie/kwaliteitsinstituut dyslexie (NRD/NKD certificaat)

5.2 Vergoeding onderzoek

Wanneer uit de screening en gesprekken met betrokkenen blijkt dat de leerling “dyslexieverdacht” is, dienen ouders zelf de remediërende behandeling en/of het onderzoek te regelen en te bekostigen. De dyslexiecoördinator kan hierin een adviserende rol hebben.

Leerlingen tot en met 13 jaar:

Financiering van een EED (Ernstige Enkelvoudige Dyslexie) ligt in het kader van de nieuwe Jeugdwet per 1 januari 2015 bij de gemeente. Voor Brabant Noordoost moet er aangemeld worden bij WMO-team Den Bosch en voor Brabant Zuidoost bij BCO.

De site <http://www.passendonderwijs.nl/wp-content/uploads/2014/05/Dyslexiezorg-onder-de-Jeugdwet.pdf> geeft uitleg over ‘Dyslexiezorg onder de Jeugdwet’.

Leerlingen ouder dan 13 jaar

Voor kinderen ouder dan 13 jaar wordt er vanuit de gemeente niets vergoed. De kosten zijn voor de ouders. Zij kunnen via een aanvullende verzekering mogelijk een deel vergoed krijgen.

In bijlage 2 worden enkele onderzoeksbureaus genoemd.

5.3 Dyslexieverklaring

Bij een onderzoeksrapport m.b.t. dyslexie wordt een dyslexieverklaring toegevoegd als de diagnose dyslexie wordt vastgesteld. Het onderzoeksbureau kan de verklaring en het onderzoeksrapport met de ouders en leerling bespreken. De dyslexieverklaring is onbeperkt geldig. De maatregelen en faciliteiten die benoemd worden, stellen een leerling in staat om beter met dyslexie om te gaan. De deskundige die het onderzoek naar dyslexie heeft verricht, beschrijft wat de dyslexie van deze leerling op dat moment precies inhoudt en er worden persoonsgebonden handelingsadviezen gegeven. Deze persoonsgebonden handelingsadviezen worden gegeven op basis van de situatie zoals die is op het moment van het onderzoek.

Sommige aanbevelingen in een onderzoeksrapport vallen onder de verantwoordelijkheid van school en andere onder de verantwoordelijkheid van de leerling of ouders. De dyslexiecoach bekijkt samen met de ouders en leerling welke adviezen door school ingezet gaan worden. Ouders sturen het onderzoeksrapport met de eventuele dyslexieverklaring naar de dyslexiecoach die ervoor zorgt dat het in het digitale leerlingvolgsysteem komt te staan.

5.4 Aanpassing dyslexieverklaring

Wanneer de schoolsituatie belemmeringen aan het licht brengt, die niet in de dyslexieverklaring zijn opgenomen en waarvoor de leerling begeleiding of faciliteiten nodig heeft, kunnen betrokkenen (leerling, ouders en school) de deskundige onderzoeker hiervan op de hoogte stellen. Deze kan aanvullend onderzoek doen. In de praktijk blijkt dat zorgcoördinatoren van de scholen, dyslexiecoördinator, remedial teachers en vakdocenten goed in staat zijn te constateren welke belemmeringen de leerling ondervindt. Zij kunnen dan een advies voor de deskundige onderzoeker opstellen. Deze zal het advies kritisch beoordelen en dit na eventueel een gesprek met de leerling, ouders en/of school bekrachtigen en de dyslexieverklaring aanpassen. Nieuw uitgebreid psychodiagnostisch onderzoek is daarvoor meestal niet nodig. Zo kan voorkomen worden dat de school op basis van verouderde informatie de faciliteitenkaart samenstelt.

6. Begeleiding

6.1 Gezamenlijke verantwoordelijkheid

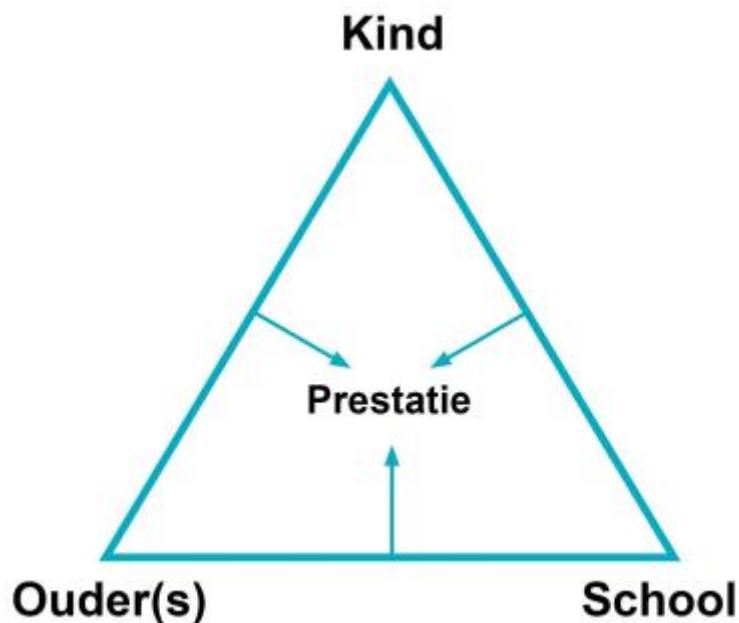
Het dyslexiebeleid van het Commanderij College is erop gericht leerlingen met een voor de Nederlandse wet geldige dyslexieverklaring de gelegenheid te bieden om te leren omgaan met hun dyslexie. Leerlingen mogen niet belemmerd worden om die opleiding te volgen waartoe ze op basis van hun cognitieve capaciteiten in staat zijn.

Leerlingen met dyslexie mogen rekenen op *begrip*, op *goed onderwijs*, op geldende en toegepaste *afspraken* rond dyslexie, op *ondersteuning* en op ruimte voor het gebruik van *extra hulpmiddelen* voor zover nodig, gewenst en/of toegestaan.

Een goede begeleiding van leerlingen met dyslexie is de gezamenlijke verantwoordelijkheid van de leerling, ouder(s), vakdocenten, mentoren en directie van de school.

6.2 Uitgangspunten voor een succesvolle begeleiding van leerlingen met dyslexie zijn:

De leerling draagt (van brugklas naar examen in toenemende mate), onder toezicht, begeleid medeverantwoordelijkheid. De ouder draagt medeverantwoordelijkheid. De begeleiding is zoveel als mogelijk geïntegreerd in de dagelijkse lespraktijk. De begeleiding is gericht op effect. De begeleiding wordt gedurende de hele schoolcarrière vormgegeven in overleg met de dyslexiecoach. Leerlingen met dyslexie worden gesteund door gerichte, bindende afspraken.

6.3 Verantwoordelijkheid leerling

Leerlingen met dyslexie dienen van brugklas naar examen in toenemende mate medeverantwoordelijkheid te dragen en te nemen voor het welslagen van hun studie en het tot hun recht laten komen van afgesproken dispenserende en compenserende maatregelen. In dit kader worden met hen afspraken gemaakt en worden zij hierin begeleid door de mentor en eventueel de dyslexiecoach.

Het Commanderij College zorgt dat de leerling op basis van de dyslexieverklaring met het onderzoeksrapport als leidraad, een faciliteitenkaart krijgt na overleg met de leerling, ouders en dyslexiecoach. De faciliteiten helpen bij het presteren. Zelf kan een leerling met dyslexie ook een heleboel doen om het leren met dyslexie gemakkelijker te maken (bijlage 3: tips voor de leerling met dyslexie):

Tijdens de les

- Vraag om voorbereiding van een leesbeurt.
- Schrijf het huiswerk goed op, de so's en proefwerken in kleur.
- Ga op een goede plaats in de klas zitten waar je alles goed kunt horen en zien.
- Laat je docent ook eens je oefenwerk zien -> hij ziet dan hoe je geleerd hebt.
- Heb je faciliteitenkaart altijd bij je.

Huiswerk

- Verdeel het leerwerk -> je hebt veel oefening nodig.
- Vraag je ouder(s)/verzorger(s) om mee te plannen en te oefenen.
- Leer iedere dag een redelijke tijd je werk.
- Vraag om software/cd's van de methode.
- Leer op allerlei manieren -> je docent geeft leertips.
- Werk met samenvattingen, schema's, tekens en kleuren, mindmappen.
- Zorg voor een rustige werkplek.

Bij overhoringen en proefwerken

- Zet boven elke toets een D (= 'ik heb dyslexie').
- Lees en werk rustig -> je krijgt extra tijd.
- Kies in overleg met je mentor/vakdocent een ideale plek in de klas.
- Kijk je werk over om te zien of je niets vergeten bent.
- Vraag of je een so/proefwerk mondeling mag doen (bij onvoldoende resultaat).

Algemeen

- Zorg dat je weet wat dyslexie voor jou betekent.
- Probeer met de opdrachten en vakken die je goed kunt, je lage cijfers op te halen.

6.4 Verantwoordelijkheid mentor

Op elke locatie is de mentor het eerste aanspreekpunt voor de leerling, ouder(s)/verzorger(s) en andere vakdocenten en verantwoordelijk voor het:

- Onderhouden van contact met leerling, ouder(s)/verzorger(s), vakdocenten, teamleider en dyslexiecoach.
- Doorverwijzen van ouder(s)/verzorger(s) naar de dyslexiecoach voor specifieke vragen.
- Contact met externe begeleiders, na toestemming van de ouder(s)/verzorger(s).

6.5 Verantwoordelijkheid docent

Verantwoordelijkheden van de docent op alle locaties:

- Is op de hoogte van de faciliteiten en voert deze uit.
- Geeft, indien van toepassing, een mondelinge overhoring.
- Is het eerste aanspreekpunt voor de leerling m.b.t. het vak.
- Speelt zaken door naar de mentor.
- Heeft, na toestemming van de ouder(s)/verzorger(s), contact met externe begeleiders op zijn vakgebied.

6.6 Verantwoordelijkheid ouder(s)/verzorger(s)

Ouder(s)/verzorger(s) zijn verantwoordelijk voor:

- De inzet van hun kind m.b.t. het leren thuis.
- Het aanspreken van hun kind op leren en gedrag.
- De remedial teaching en onderzoeken buiten school.
- Het informeren van de mentor.
- De aanschaf van eventuele taal-naar-spraakprogramma's.

6.7 Faciliteitenkaart

Leerlingen die in het bezit zijn van een voor de Nederlandse wet geldige dyslexieverklaring krijgen bij aanvang van het schooljaar een faciliteitenkaart van de dyslexiecoach (bijlage 4).

Hierop staan de faciliteiten waar de leerling recht op heeft. De inhoud van de faciliteitenkaart wordt bepaald door de dyslexieverklaring, met als leidraad het onderzoeksrapport, in overleg met de leerling, ouders en dyslexiecoach. De faciliteitenkaart wordt door de dyslexiecoach in het digitaal leerlingvolgsysteem gezet. De volgende faciliteiten staan standaard aangekruist:

- Toetsen worden allemaal aangeboden in lettergrootte Arial 12. Je mag om een vergroting vragen wanneer dit nog te klein is.
Let op: Tijdens examens wordt materiaal standaard in lettertype Arial en lettergrootte 12 aangeboden. Bij een lettergrootte boven Arial 14 kost het de leerling met dyslexie vaak meer moeite de samenhang tussen de letters te zien.
- Op toetsmomenten 20% extra tijd om de toets te maken (met een maximum van 30 minuten) of een vermindering van opgaven tot een maximum van 20% van de geschatte verwerkingstijd.
- Mondelinge toetsen in plaats van schriftelijke of een mondelinge herkansing van een toets.

De leerling is verplicht deze kaart op school bij zich te hebben en iedere toets voor de docent zichtbaar op tafel te leggen. Dit voorkomt dat de leerlingen steeds uitleg moeten geven over dyslexie en/of van welke faciliteiten ze gebruik mogen maken.

De faciliteitenkaart wordt eenmalig afgegeven door de dyslexiecoach, ondertekend door de dyslexiecoördinator. De aanbevelingen op de kaart zijn gedaan op grond van gedegen onderzoek door een deskundige. Ze maken deel uit van het beleid van de school om leerlingen met dyslexie op adequate wijze faciliteiten te bieden.

De dyslexiecoach evalueert in principe jaarlijks samen met de mentor of de verleende faciliteiten en hulpmiddelen nog steeds volstaan of gewenst zijn. Indien nodig wordt de kaart bijgesteld. Mocht tussentijds blijken dat de faciliteiten niet meer toereikend zijn, dan kan de dyslexiecoach in overleg met de ouders en leerling de faciliteitenkaart ook tussentijds aanpassen en laten ondertekenen door de dyslexiecoördinator.

6.8 Voorlopige faciliteitenkaart

Wanneer een leerling "dyslexieverdacht" is en er daadwerkelijk remediërende behandeling en/of onderzoek naar dyslexie gaat plaatsvinden, melden ouders dit bij de dyslexiecoach en kan de leerling gedurende het

onderzoek naar dyslexie binnen onze school al gebruik maken van faciliteiten, zoals verder in dit protocol beschreven. De leerling krijgt dan dus een tijdelijke faciliteitenkaart.

Ouders dienen de mentor op de hoogte te houden van het verloop van het onderzoek en het onderzoeksrapport en de dyslexieverklaring naar de dyslexiecoach te sturen zodra ze dit in hun bezit hebben.

6.9 Verlies van de faciliteitenkaart

Als de leerling de faciliteitenkaart verloren is, vraagt de leerling een nieuwe kaart aan bij de dyslexiecoach van de desbetreffende locatie.

6.10 Dyslexiebegeleiding

Dyslexiebegeleiding studievaardigheden

Om leerlingen met dyslexie aan het begin van hun loopbaan binnen het voortgezet onderwijs extra te ondersteunen, organiseren we binnen het Commanderij College voor deze leerlingen in leerjaar 1 dyslexiebegeleiding. Hiervoor kunnen leerlingen met dyslexie uit leerjaar 1 zich opgeven. Dit kunnen ze doen door op de uitnodiging, die de ouders per post ontvangen, te reageren. Voorwaarde voor deelname aan deze begeleiding is dat de leerling gemotiveerd is om hieraan deel te nemen en iets wil leren. Deze begeleiding wordt buiten de reguliere lessen aangeboden. Op welke momenten de begeleidingsbijeenkomsten worden ingepland, wordt in de uitnodiging gecommuniceerd.

De dyslexiecoach is het aanspreekpunt voor alle betrokkenen.

Dyslexiebegeleiding havo-vwo

Binnen de locatie havo-vwo- wordt de dyslexiebegeleiding intern verzorgd door de dyslexiecoach. De begeleiding *'Dyslexie...je kunt het ver schoppen'* start in september van het schooljaar en is in acht wekelijkse bijeenkomsten gericht op het aanleren/eigen maken van studievaardigheden en het omgaan met dyslexie. Daarnaast is er aandacht voor wat dyslexie nu is en betekent voor de leerling. Voorwaarde voor deelname aan deze begeleiding is dat de leerling gemotiveerd is om hieraan deel te nemen en iets wil leren. Tijdens en aan het einde van de begeleiding beschrijft de dyslexiecoach de bevindingen en eventueel handelingsadviezen in het digitaal leerlingvolgsysteem en bespreekt deze met de mentor en mailt deze naar de ouders.

In de hogere leerjaren ondersteunt de dyslexiecoach de leerlingen incidenteel op aanvraag van de leerling of op aanvraag van de mentor.

Dyslexiebegeleiding vmbo

Binnen het vmbo wordt de dyslexiebegeleiding intern verzorgd door dyslexiespecialisten van een extern bureau. De begeleiding start in september van het schooljaar en is in tien wekelijkse bijeenkomsten gericht op het aanleren/eigen maken van studievaardigheden en het omgaan met dyslexie hierin. Daarnaast is er aandacht voor wat dyslexie nu is en betekent voor de leerling. Tijdens de begeleiding koppelt de dyslexiebegeleider voortgang/tips ten behoeve van de reguliere lessen terug naar de dyslexiecoach. De dyslexiecoach zet de voortgang/tips in het digitaal leerlingvolgsysteem en houdt de mentor op de hoogte. Aan het einde van deze begeleiding ontvangen de ouders en mentor een verslag waarin de begeleider beschrijft waaraan de leerling heeft gewerkt en beschrijft eventueel handelingsadviezen. Het verslag wordt door de dyslexiecoach in het digitaal leerlingvolgsysteem gezet.

In de hogere leerjaren ondersteunt de dyslexiecoach de leerlingen incidenteel op aanvraag van de leerling of op aanvraag van de mentor.

Dyslexiebegeleiding praktijkonderwijs

Binnen het praktijkonderwijs heeft elke leerling een eigen individueel ontwikkelplan. Binnen dit plan worden de afspraken met betrekking tot het spellen en lezen benoemd.

6.11 Remedial teaching

Soms kan het zijn dat alle inzet door de leerling, ouders, mentor, vakdocenten, begeleiders en faciliteiten zoals het Commanderij College biedt, niet toereikend zijn. Indien ouders en docenten vinden dat remedial teaching een meerwaarde heeft, gaan zij met elkaar hierover in gesprek. Het Commanderij College biedt intern geen remedial teaching, maar kiest ervoor om dit aan gespecialiseerde deskundigen buiten de school over te laten. Het is aan de ouders om dit voor hun kind te organiseren en betalen.

In de regio van onze school zijn verschillende deskundigen die gespecialiseerd zijn in het aanbieden van bijvoorbeeld huiswerkbegeleiding en vakinhoudelijke ondersteuning voor leerlingen met dyslexie. Ouders zijn vrij hier zelf een keuze in te maken. De dyslexiecoach kan ouders hierin adviseren. Als duidelijk is wie de begeleiding buiten school op gaat pakken, wordt dit door de ouders doorgegeven aan de mentor op school om af te kunnen stemmen met de begeleider.

6.12 Bijeenkomsten leerlingen met dyslexie

Tweemaal per schooljaar komen de leerlingen met dyslexie in kleine groepen bij elkaar op initiatief van de dyslexiecoach. Samen met de leerlingen wordt de praktische gang van zaken besproken en wordt bekeken wat er goed en minder goed loopt m.b.t. de afspraken. De dyslexiecoach koppelt de informatie terug naar de teamleiders en de ouders.

6.13 Taal-naar-spraakprogramma

Voor een leerling met dyslexie kan het prettig zijn om te werken met een laptop en taal-naar-spraakprogramma. De keuze hiertoe wordt bepaald door de leerling in samenspraak met de ouders. De dyslexiecoach heeft hierin een adviserende rol.

Indien er wordt gekozen voor deze werkwijze dan kan de leerling gebruikmaken van een eigen laptop of een laptop met een bruikleenovereenkomst. Ouders krijgen de mogelijkheid om voor € 50,- per jaar ook thuis gebruik te maken van het taal-naar-spraakprogramma 'Kurzweil'. Na ondertekening van de overeenkomst krijgen de ouders een code om het programma te activeren. Dit wordt gefaciliteerd via de dyslexiecoach.

Wanneer een leerling met een laptop en/of taal-naar-spraakprogramma gaat werken, wordt dit voorbereid door met de leerling voorafgaand aan gebruik tijdens de les/toetsen samen met de dyslexiecoach aan de slag te gaan met het gekozen hulpmiddel. Dit kan eventueel uitgebreid worden met een observatie tijdens een reguliere les en/of een demonstratie van de leerling samen met de dyslexiecoach in het docententeam. Het is daarnaast de verantwoordelijkheid van de ouder en de leerling om snel en adequaat met het programma te leren werken. Het volgen van een ouder-kind-training is hierbij een voorwaarde.

6.14 Werk- en leerboeken

Leerlingen met een dyslexieverklaring ervaren vaak moeite met technisch lezen. Hierdoor ligt het tekstbegrip en leestempo lager dan bij leerlingen zonder dyslexie. Sinds augustus 2009 zijn scholen verplicht om aangepast leermateriaal te vergoeden. Daarom stelt het Commanderij College ouders in de gelegenheid om voor hun kind met dyslexie gesproken schoolboeken te bestellen via *Dedicon* (bijlage 5: handleiding bestellen gesproken schoolboeken).

De leerling kan dan thuis en op school in een hoger tempo leerstof doorlezen, door met het gesproken schoolboek mee te lezen. Hierdoor wordt er geen afbreuk gedaan aan tekstbegrip door dyslexie en heeft de leerling de mogelijkheid om binnen een redelijke tijd de informatie te verwerken. De kosten van de gesproken boeken mogen gedeclareerd worden via de dyslexiecoach. Deze gesproken schoolboeken kunnen op elk willekeurig moment van het schooljaar door ouders via *Dedicon* besteld worden.

Bekijk als ouder goed welke cd-roms nodig zijn. Dit is namelijk afhankelijk van het taal-naar-spraak-programma dat ingezet wordt. De gesproken schoolboeken worden na overleg met de dyslexiecoach besteld door de ouders en betaald door school.

6.15 Leesboeken

Ook bestaat er een mogelijkheid om luisterleesboeken voor leerlingen met dyslexie te bestellen. Dit kan via het Loket Aangepast Lezen. Het Loket Aangepast Lezen leent gesproken boeken, kranten en tijdschriften op daisy cd-rom uit aan mensen met een leesbeperking, waaronder dyslexie. Het Loket Aangepast Lezen is het landelijk loket van de openbare bibliotheken voor mensen met een leesbeperking. Informatie over deze uitleenservice is te vinden op www.aangepast-lezen.nl.

Ouders, leerlingen en docenten(teams) kunnen via het Loket Aangepast Lezen kosteloos gesproken leesboeken, kranten, tijdschriften e.d. lenen om zo leerlingen op school te ondersteunen. Speciaal voor jongeren bestaat er vanuit Loket Aangepast Lezen www.superboek.nl. Er zijn geen kosten verbonden aan Loket Aangepast Lezen. Er wordt een vrijwillige bijdrage gevraagd.

7. Dispensatie en compensatie

7.1 Dispensatie en compensatie

Een van de faciliteiten die het Commanderij College kan verlenen aan leerlingen met een dyslexieverklaring zijn *compenserende maatregelen*. Compenserende maatregelen zijn maatregelen en technische hulpmiddelen die de gevolgen van de dyslexieproblemen minimaliseren.

Een andere faciliteit zijn de *dispenserende maatregelen*. Er zijn wettelijke kaders voor elk niveau met betrekking tot het verlenen van dispensatie. Het Commanderij College houdt zich aan deze kaders. Dispenserende maatregelen geven ontheffing van bepaalde opdrachten en/of handelingen.

Welke maatregelen voor welke leerling relevant zijn, blijkt onder andere uit het onderzoeksrapport van de leerling en wordt altijd in overleg met ouders, leerling, mentor en dyslexiecoach vastgesteld.

Zowel ouders, leerling, mentor als vakdocent kunnen aangeven dat dispensatie gewenst zou zijn. Dit wordt in elk geval bij de mentor met een inhoudelijke onderbouwing gemeld. De dyslexiecoach ontvangt ter informatie een bericht en bekijkt of de onderbouwing voldoende is. De dyslexiecoach is verantwoordelijk voor het regelen van dispensatie.

De dyslexiecoach regelt een gesprek met ouders, leerling en mentor om de dossiergegevens die er liggen te bespreken en vraagt waar nodig hulp van de dyslexiecoördinator. In dit gesprek legt de dyslexiecoach de voor- en nadelen uit van dispensatie en wordt de casus in de volle breedte besproken, zodat ouders en leerling weten voor welke keuze ze staan. Ook bespreekt de dyslexiecoach met ouders hoe de invulling eruit komt te zien. Ouders, school en leerling ondertekenen de regeling m.b.t. de dispensatie. De mentor zorgt ervoor dat het in Magister komt en bespreekt de leerling in de leerlingbespreking.

7.2 Compenserende maatregelen

Schoolexamen en toetsen:

- er wordt geen handgeschreven toets aan de leerlingen voorgelegd. De toetsen worden in lettertype Arial 12 aangeleverd met maximaal regelafstand 1 ½;
- 20% extra tijd bij toetsen (met een maximum van 30 minuten);
- of toetsen van 40 minuten in plaats van 50 minuten of minder vragen bij een toets, bijvoorbeeld 8 van de 10, waarbij de docent vooraf aangeeft welke vragen gemaakt moeten worden;
- leerlingen hebben bij luistertoetsen recht op meer leestijd tussen de fragmenten door;
- spelling wordt niet meegeteld als het niet het doel van de toets is;
- mondeling toetsen i.p.v. schriftelijk of een mondelinge herkansing, met als voorwaarde dat de leerling heeft voldaan aan de inspanningsverplichting, waarbij het hoogste cijfer meetelt. De docent spreekt met de leerling de datum af. De mondelinge overhoring gaat altijd over dezelfde stof als de schriftelijke;
- een ondergrens van het cijfer 3 bij spelling- en grammaticavaardigheidstoetsen met als voorwaarde dat de leerling heeft voldaan aan de inspanningsverplichting.

Omgang met fouten algemeen:

- indien er getoetst wordt met als doel het meten van de spellingsvaardigheid, berekent de docent spellingsfouten soepeler, zoals herhalingsfout maar 1x tellen (bijv. steeds 'Zei' i.p.v. 'Zij'),
- de docent verbetert de fouten in het gemaakte werk
- de docent bepaalt aan de hand van de mate van begrijpelijkheid en ernst van miscommunicatie of het een spelfout of grammaticale fout is
- als een woord door verkeerde spelling een andere betekenis krijgt, telt het woord fout

Nederlands:

- Spelfouten tellen voor een halve fout mee m.u.v.:
 - * Inprentfouten zoals ou/au, ei/ij, ch/g, p/d tellen niet mee
- Bij schrijfpoddrachten wordt maximaal 20% van het totaalcijfer voor spelfouten afgetrokken, met uitzondering van spellingtoetsen.

Engels:

- Spelfouten tellen voor een halve fout mee m.u.v.:
 - * Fonetische spelling wordt goed gerekend: Plies
 - * Fouten m.b.t. (mede)klinkerverdubbeling tellen niet mee; miror, flor,
 - * Fouten m.b.t. letterverdraaiingen in vaste lettercombinaties worden niet fout gerekend; huose, -ie (-ei/-ee/-ea)
- Als een woord door verkeerde spelling een andere betekenis krijgt, telt het woord wel fout.
- Bij schrijfpoddrachten wordt maximaal 20% van het totaalcijfer voor spelfouten afgetrokken.

Frans:

- Spelfouten tellen voor een halve fout mee m.u.v.:
 - * Fonetische spelling wordt goed gerekend; bijv. mesjeu, -iek (-ique), -s of -k (-c).
 - * Fouten m.b.t. (mede)klinkerverdubbeling tellen niet mee; comencer, sooleil.
 - * Fouten m.b.t. het omdraaien van letters in vaste dubbelklanken tellen voor $\frac{1}{4}$ mee, bij leerlingen zonder dyslexie tellen ze voor $\frac{1}{2}$; puor, juene
 - * Fouten m.b.t. lidwoorden tellen voor $\frac{1}{4}$ mee, bij leerlingen zonder dyslexie tellen ze voor $\frac{1}{2}$ mee
 - * Fouten m.b.t. accenten tellen voor $\frac{1}{4}$ mee, bij leerlingen zonder dyslexie tellen ze voor $\frac{1}{2}$ mee
- Bij schrijfpoddrachten wordt maximaal 20% van het totaalcijfer voor spellingfouten afgetrokken, met uitzondering van spellingtoetsen.

Duits:

- Spelfouten tellen voor een halve fout mee m.u.v.:
 - * Fonetische spelling wordt goed gerekend: biesjen, filaigt, verzoegen,
 - * Hoofdletters van zelfstandige naamwoorden worden niet meegerekend.
 - * Fouten m.b.t. (mede)klinkerverdubbeling tellen niet mee; monaat, monnat,
 - * Fouten m.b.t. letterverdraaiingen in vaste lettercombinaties worden niet fout gerekend; truam.
 - * Het niet of verkeerd plaatsen van de umlaut telt niet mee in de beoordeling
- Als een woord door verkeerde spelling een andere betekenis krijgt, telt het woord wel fout.
- Bij schrijfpoddrachten wordt maximaal 20% van het totaalcijfer voor spellingfouten afgetrokken, met uitzondering van spellingtoetsen.

Klassieke talen, zaakvakken en bètavakken:

- Spelfouten tellen niet mee tenzij het antwoord door de fout ingrijpend verandert of niet meer klopt.

PTA:

- Het aantal toetsen per vak en de te toetsen leerstof ligt vast in het Programma van Toetsing en afsluiting (PTA). Voor leerlingen met dyslexie kan hiervoor geen uitzondering worden gemaakt. Aanpassingen binnen een PTA gelden voor alle leerlingen. De wijze waarop één of meer onderdelen van het schoolexamen worden afgenomen m.b.t. dyslexie, wordt aangepast aan de behoefte van de leerling;

- Nederlands: Inprentfouten zoals ou/au, ei/ij, ch/g, p/d, worden niet meegeteld. Andere spelfouten wel. Die tellen in het centraal examen ook mee.
- Frans, Duits en Engels: Spelfouten in de vreemde taal tellen voor ½ fout mee. Spelfouten in het Nederlands tellen niet mee tenzij het antwoord door de fout ingrijpend verandert of niet meer klopt.
- Klassieke talen, zaakvakken en bètavakken: Spelfouten tellen niet mee, tenzij het antwoord door de fout ingrijpend verandert of niet meer klopt.

Centraal examen:

- bij het centraal examen dienen de beoordelingsvoorschriften van het CEVO gevolgd te worden.

Materiaal:

- Leerlingen mogen een leesliniaal gebruiken. Het Commanderij College biedt leeslinialen gratis te leen aan.
- Gebruik van een taal-naar-spraakprogramma.

7.3 Dispenserende maatregelen:

- vermindering vragen/oefeningen;
- vermindering van het aantal te leren woorden (wees kritisch bij de laag frequente woorden);
- niet hardop (laten) voorlezen en zeker niet onverwacht: een leerling die moeite heeft met het onvoorbereid hardop voorlezen van teksten in de klas, kan hiervan in overleg met de docent vrijgesteld worden en/of het staat op de faciliteitenkaart;
- het gebruik maken van luisterboeken en/of boeken met vergroot letterteken: een leerling die moeite heeft met het lezen van boeken 'snelheid/begrip' mag gebruik maken van luisterboeken en/of boeken met een vergroot lettertype. Ook voor de moderne vreemde talen zijn momenteel voldoende luisterboeken beschikbaar. Een verfilming van een boek bekijken i.p.v. het lezen/luisteren van een boek is echter niet toegestaan. Een boekverslag mag eventueel mondeling worden toegelicht
- mogelijkheid tot aanpassingen van het onderwijsprogramma voor leerlingen met dyslexie die niet in staat zijn het volledige programma te volgen. Hiervoor wordt wel een schriftelijke bevestiging van ouder(s)/verzorger(s) en leerling gevraagd (zie bijlage 6: dispensatie)
- het krijgen van aangepaste versies luistertoetsen: Een luistertoets mag evt. in aangepaste versie – meer ruimte tussen de vragen – worden afgenomen.
- aanpassingen bij af te nemen schoolexamens.
- het aantal toetsen per vak en de te toetsen leerstof ligt vast in het Programma van Toetsing en afsluiting. Daarop kan ook voor leerlingen met dyslexie geen uitzondering worden gemaakt. De wijze waarop één of meer onderdelen van het schoolexamen wordt afgenomen, kan worden aangepast aan de behoeften van de leerling.
- recht op extra tijd.

Tijdens de les:

- de docent probeert de leerstof zoveel mogelijk te structureren (geeft expliciet aan wat hoofdzaken, bijzaken en voorbeelden zijn: maakt bij een bespreking een overzichtelijk schema op het bord; geeft regels (spelling, grammatica, enz.);
- de docent varieert in de wijze van aanbieden van de leerstof: auditief, visueel en handelend;
- de docent zet extra uitleg, dictaten en oefeningen waar mogelijk op papier of in Magister of via PowerPoint (het overschrijven van het bord of het noteren van een dictaat gaat vaak fout bij leerlingen met dyslexie);
- de docent zet het huiswerk uiterlijk 5 minuten voor het einde van de les op het bord en licht het waar nodig mondeling toe en zet het in Magister;
- de docent geeft gemaakt werk terug aan de leerling en bespreekt de gemaakte fouten met de leerling.

7.4 Werkboek voor talendocenten in het VO

Sinds 2009 heeft het Masterplan Dyslexie vakkaternen dyslexie waarin docenten een overzicht van begeleidingsadviezen wordt geboden voor leerlingen met lees- en spellingproblemen van pro/vmbo tot en met vwo. Deze katernen zijn ontwikkeld door het Expertisecentrum Nederlands.

Inmiddels zijn deze katernen in 2016 omgezet naar een werkboek voor talendocenten in het VO 'Dyslexie: van theorie naar praktijk in de klas'.

De dyslexiecoaches bekijken samen met de vakgroepen wat zij van dit werkboek binnen de school implementeren.

7.5 Examenregeling

Leerlingen die in het bezit zijn van een *voor de Nederlandse wet geldige dyslexieverklaring* kunnen ook tijdens hun eindexamen (CSE) gebruikmaken van de faciliteiten als zij in voorgaande jaren en tijdens de schoolexamens (SE) ook met deze faciliteiten gewerkt hebben. Hiervoor is het onderzoeksrapport een leidraad.

Volgens artikel 55 van het Eindexamenbesluit kan het bevoegd gezag toestaan dat een leerling met dyslexie het examen geheel of gedeeltelijk aflegt op een wijze die is *aangepast* aan de mogelijkheden van die kandidaat (zie bijlage 7: examenregeling, artikel 55).

Directies moeten volgens artikel 55 van de wet op het voortgezet onderwijs aan de opsteller van de verklaring de volgende eis stellen: "... *een ter zake deskundige psycholoog of orthopedagoog ...*". In dit wetsartikel worden geen verdere kwalificaties aangegeven. Voor ouder(s)/verzorger(s) is het wel van belang dat de verklaring door een psycholoog of orthopedagoog is afgegeven en niet door een remedial teacher, logopedist e.d.

De secretaris van de eindexamencommissie stuurt de ouders eind leerjaar 2 op vmbo en eind leerjaar 3 en 4 op havo respectievelijk vwo een brief waarin zij samen met hun kind aan kunnen geven of ze gebruik willen maken van de faciliteiten en bij welke vakken. De aanvragen worden door de secretaris van het examen doorgenomen met de dyslexiecoach. De aangevraagde faciliteiten worden voor 1 november voorafgaand aan het examen door de secretaris van het examen aan de inspectie doorgeven.

Voorbeeld van faciliteiten:

- extra eindexamentijd tot een maximum van 30 minuten;
- speciale luistertoetsen, waarbij extra tijd is ingelast tussen de verschillende vragen;
- gebruik maken van taal-naar-spraakprogramma's;
- gebruik maken een laptop;
- voorlezen van de tekst;
- examens in een apart lokaal.

De secretaris van het examen initieert na de kerstvakantie voorafgaand aan het examenjaar een informatiebijeenkomst voor de leerlingen met dyslexie die met een laptop en luisterversie van examens gaan werken. Dit ter voorbereiding op het examen.

8. Ouderbetrokkenheid

8.1 Ouderavonden

Voor ouders van nieuwe leerlingen met een dyslexieverklaring, wordt voor de start van het schooljaar per locatie een ouderavond georganiseerd. Op deze avond ontvangen de ouders informatie over dyslexie en hoe het Commanderij College hier mee omgaat. Ouders krijgen aan het einde van de ouderavond een PowerPointpresentatie mee en worden verwezen naar het dyslexieprotocol en –beleid op de website.

Gedurende het schooljaar, medio februari, organiseert de dyslexiecoach een algemene ouderavond voor alle ouders van leerlingen met dyslexie.

8.2 Ouderwerkgroep

Binnen het Commanderij College bestaat een schoolbrede ouderwerkgroep 'Dyslexie'. Dit is een onderdeel van de ouderraad. Deze werkgroep, waarin naast de dyslexiecoaches en dyslexiecoördinator, ouders van alle locaties vertegenwoordigd zijn, fungeert als klankbord voor de school. Zij komen minimaal drie keer per jaar bij elkaar.

9. Informatie over dyslexie

Informatieve sites

* Informatie voor ouders:

www.masterplandyslexie.nl

www.steunpundyslexie.nl

www.stichtingdyslexienederland.nl

www.dyslexieweb.nl

www.cevo.nl

*Hulpmiddelen:

www.lexima.nl

www.dedicon.nl

www.aangepastlezen.nl

www.opdidaksupplies.nl

Belangengroepen

www.balansdigitaal.nl

Bijlagen

Bijlage 1: screening 'Muiswerk'

De Muiswerk screeningsprogramma's zijn gemaakt voor de screening van groepen leerlingen in het voortgezet onderwijs, het mbo en de volwasseneneducatie. Met deze programma's kunnen leerachterstanden en leerproblemen gesignaleerd worden.

De screeningsprogramma's leveren een gedetailleerde diagnose met kwantitatieve en kwalitatieve gegevens over een gemaakte toets. Gegevens waar een dyslexiecoördinator mee aan de slag kan.

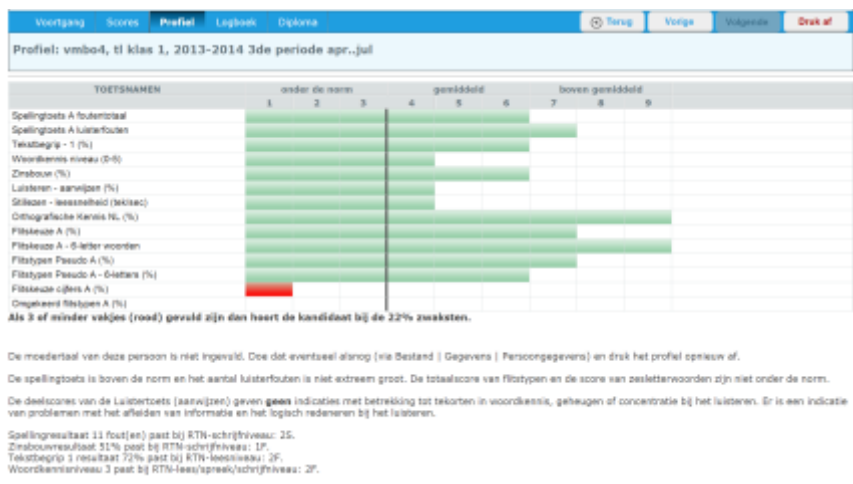
Inhoud screening

- Spelling;
- Tekstbegrip;
- Flitswoorden;
- Woordkennis;
- Zinsbouw;
- Luisteren;
- Taalbeschouwing.

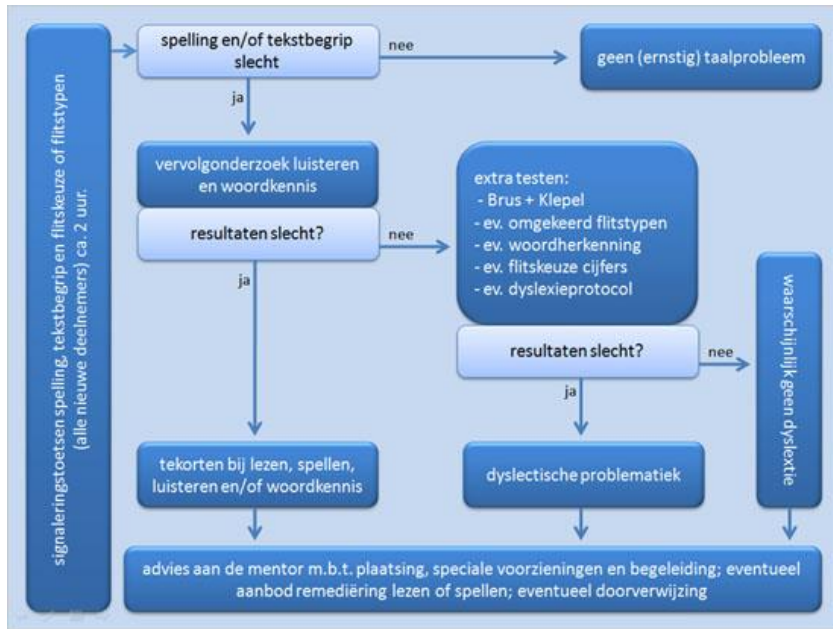
Resultaten

Na de testafnames print de dyslexiecoördinator een overzicht van alle resultaten. Dit heet het profiel.

Een voorbeeldprofiel, zowel grafisch als tekstueel weergegeven.

Voor meer informatie over de screening 'Muiswerk' verwijst het Commanderij College naar <http://www.muiswerk.nl/vo/vmbo/producten/screeningprogrammas/nederlands/testsuite-1-nederlands-en-dyslexie>.

Bijlage 2: Onderzoekbureaus

Hieronder zijn enkele onderzoeksbureaus genoemd. Er zijn meerdere aanbieders.

* *Herlaarhof* (www.herlaarhof.nl)

Herlaarhof is een centrum voor kinder- en jeugdpsychiatrie en heeft een team dat werkt in de jeugdhulpverlening. Herlaarhof is er voor kinderen en jongeren van 0 tot 18 jaar die problemen hebben thuis, op school of in het contact met leeftijdsgenoten. Wanneer je bij Herlaarhof in behandeling komt heb je bijvoorbeeld last van: onzeker en/of angstig zijn, in de war zijn, druk en/of agressief zijn, depressief en/of verdrietig zijn, concentratie- en/of aandachtsproblemen, eet- en/of slaapproblemen en tics en/of dwanghandelingen.

Wanneer je veel last hebt van je problemen, word je doorverwezen naar Herlaarhof. Herlaarhof doet onderzoek en kijkt waar je last van hebt: heb je bijvoorbeeld autisme, ADHD, een trauma of depressie? Tijdens de behandeling wordt er samen met jou, je ouder(s)/verzorger(s) en eventueel je school gekeken hoe we jullie het beste kunnen helpen.

Herlaarhof heeft vestigingen in Vught, Veldhoven, Helmond, Oss en Drunen.

* *Opdidakt* (www.opdidakt.nl)

Opdidakt is een regionaal, multidisciplinair instituut gespecialiseerd in remedial teaching, huiswerkbegeleiding, onderzoek en behandeling van EED (ernstige, enkelvoudige dyslexie), psychologische behandelingen en psychodiagnostisch onderzoek naar ontwikkelingsproblemen.

Opdidakt heeft vele vormen van zorg onder één “dak”. Hierdoor kunnen, indien gewenst, meerdere vormen van zorg op elkaar afgestemd worden na communicatie via korte lijnen. Opdidakt is specialist op het gebied van leerstoornissen en psychologische zorg. Opdidakt heeft vestigingen in Heesch, Gemert, Rosmalen, Druten/Tiel, Goirle/Tilburg, Sevenum, Boxmeer, Etten-Leur, Raamsdonksveer, ‘s-Hertogenbosch, Ede, Veldhoven, Zeist en Zeewolde.

* *Lambertushof* (www.lambertushof.nl)

Blijvende zorgen over je kind in ontwikkeling van gedrag, emotionele huishouding of leervaardigheden kan voor ouder(s)/verzorger(s), leerkracht of hulpverlener de nodige vragen opleveren. Want hoe breng je nu in beeld wat er bij de ‘normale’ ontwikkeling hoort? En waarin wordt het kind mogelijk overvraagd of ondervraagd? Denk hierbij aan taken als ordenen, taal, rekenen, sociale inschattingen, omgaan met prikkels, angsten en impulscontrole.

Op ons centrum worden in doorgaans twee ochtenden psychologische tests afgenomen die vaardigheden meten op het gebied van intelligentie, taal en rekenen, snelheid van denken, korte- en lange termijn geheugen, adequate inschattingen, informatie-integratie en handelingen uitvoeren.

Dit neuro- psychologisch onderzoek levert een gedetailleerd beeld op, een graduele maat op het gebied van dyslexie, dyscalculi, ADD, ADHD, ASS (autisme spectrum stoornissen (bijvoorbeeld PDD nos en autisme)). Uniek in ons centrum is dat wij vanwege maatwerk en bundeling van kennis van hoog kwalitatieve psychologen komen tot een advies op maat met de nodige handvatten voor het kind zelf, maar ook voor de omgeving, zoals verzorgers en leerkrachten. Wat ons onderscheidt van andere aanbieders, is dat wij een uitkomst van een onderzoek leveren met interpretatie en vertaling naar het dagelijks leven van het kind (gezin, school en omgeving).

Bijlage 3: Tips voor de leerling met dyslexie om te oefenen

Nederlands –

- www.jufmelis.nl : oefeningen voor grammatica, zinsontleden e.d.
- www.cambiumned.nl : uitleg over de regels in de Nederlandse taal
- www.beterspellen.nl : uitleg over de regels in de Nederlandse taal en elke dag een test
- www.spellingjuf.nl : uitleg over de regels in de Nederlandse taal met uitlegfilms
- www.lezenvoordelijst.nl : informatie over boeken die je kunt lezen voor school

Engels --

- www.librivox.nl : Engelstalige audioboeken
- www.nubeterengels.nl : uitleg over de regels in de Engelse taal en elke dag een test
- www.bijlesengels.nl : uitleg over de grammaticaregels in de Engelse taal
- www.meestergijs.nl : grammatica en vaardigheden in de Engelse taal met uitlegfilms

Duits –

volgt

Frans –

volgt

Latijn/Grieks –

volgt

Voor alle talen/vakken --

- www.quizlet.nl : zelf een quiz maken om te oefenen of tegen elkaar te strijden
- www.digischool.nl : oefenen met alle vakken
- www.huiswerk.tv : website met filmpjes over uitleg van allerlei onderwerpen in alle vakken
- www.wrts.nl : woordenlijsten oefenen
- www.vandijk.nl : in je pocket opfrisgidsen per vak

Examens --

- oefenen.facet.onl : digitale examens basis en kader met versie voor leerlingen met dyslexie
- www.leestrainer.nl : oefenen van cito
- www.examens-oefenen.nl : oefenen van examens basis t/m wvo

Leesboeken --

- www.bibliotheek.nl/luisterboeken : luisterboeken luisteren via de app
- www.superboek.nl : luisterboeken via de computer

Alle vakken --

- www.neurocampus.com : braintraining via internet over taal, rekenen, inzicht, geheugen, logica en thema's.
- <http://www.ting.nl/huiswerkcoaching/leren-leren/schoolvakken-digitaal-oefenen>

Organisatie/planning --

- [Leren is een makkie](#) : praktische tips om op de beste manier te leren.
- [eMindmaps](#) : mindmaps op de computer maken
- www.studiekring.nl/apps/huiswerkplanner-app : huiswerk plannen en checken met een app
- <http://www.ting.nl/huiswerkcoaching/leren-leren/schoolvakken-digitaal-oefenen>

Motivatie en concentratie --

- Studeer niet met een lege maag, maar ook niet vlak na het eten.
- Neem geen snacks en drinken met veel suiker. Ze geven een korte oppepper maar daarna slaat de vermoeidheid nog harder toe.
- Zorg voor voldoende frisse lucht.
- Drink veel.
- Regelmatig bewegen is ook goed voor de hersenen.
- Op een vast moment huiswerk maken/leren.

Bijlage 4: Faciliteitenkaart

Hieronder ziet u de faciliteitenkaart zoals deze op onze school aan leerlingen met dyslexie verstrekt wordt vanaf schooljaar 2016-2017:

<p>Faciliteitenkaart van:</p> <p style="text-align: right;">Locatie</p>

Deze kaart is geldig gedurende de gehele schoolloopbaan.

Afgegeven door de dyslexiecoördinator,

Datum:

.....
dyslexiecoördinator

.....
heeft recht op de volgende faciliteiten:

- 0 Extra tijd voor proefwerken en overhoringen
- 0 Mondeling toetsen in plaats van schriftelijk of een mondelinge herkansing
- 0 Auditieve ondersteuning:.....
- 0 Extra tijd
(met een maximum van 30 minuten)
- 0 Overige zaken:
-
-

Hieronder ziet u de faciliteitenkaart die in schooljaar 2016-2017 wordt gebruikt:

Naam: Klas:

heeft recht op de volgende faciliteiten:

- 0 Extra tijd voor proefwerken en overhoringen
(met een maximum van 30 minuten bij het examen)
- 0 Mondeling toetsen
- 0 Spellingfouten soepeler tellen
- 0 Spelling niet meetellen bij toetsen waar spelling niet het doel is
- 0 Auditieve ondersteuning:.....
- 0 Overige zaken:
-
-
-

Deze kaart is geldig gedurende de gehele schoolloopbaan.

Dyslexiecoördinator Datum:

Wat doe je als leerling:

Tijdens de les --

- Schrijf het huiswerk goed op, de overhoringen en toetsen in kleur
- Ga op een plaats in de klas zitten, waar je alles goed kunt horen en zien
- Vraag om een voorbereiding van een leesbeurt
- Laat de docent ook eens je huiswerk/oefenwerk zien
Hij ziet dan wat je thuis gedaan hebt

Bij toetsen en overhoringen –

- Leg deze kaart op je tafel neer
- Zet op je antwoordblad een 'D'
- Lees en werk rustig; je krijgt extra tijd!
- Ga op een plaats in de klas zitten waar je goed aan de toets kunt werken
- Kijk je werk over om te zien of je niets vergeten bent

Bijlage 5: Handleiding bestellen gesproken schoolboeken

Ga naar www.dedicon.nl.

Eerst dient u een account aan te maken (met e-mail en wachtwoord).

Log in.

Stuur een kopie van de dyslexieverklaring van uw kind naar het volgende adres:

Dedicon

T.a.v. klantenservice

Postbus 58

5360 AA Grave

Bespreek met uw kind voor welke vakken gesproken boeken gewenst zijn. Denk hierbij aan het feit dat niet elk vak veel leeswerk zal vereisen en de ervaringen met verschillende vakken op de basisschool.

Zoek de gegevens (ISBN + titel) van de gewenste boeken op de boekenlijst. Heeft uw kind zijn/haar boeken al thuis? Dan kunt u ook op de kaft van het boek zelf kijken.

Let op: er is niet van ieder boek een gesproken versie. Soms omdat het niet te produceren is, soms omdat er nog onvoldoende vraag naar geweest is. In zo'n geval kunt u uw wens/verzoek indienen bij Dedicon.

ISBN-nummer van het boek invoeren in 'zoeken in catalogus'.

Welk bestand wilt u bestellen: *Daisy*, *Kurzweil*, *sprint*, *foto-pdf*, *Edutekst*, *ClaroRead* en *LS2*.

Op de informatiepagina <http://educatief.dedicon.nl/klantenservice> krijgt u hulp bij het kiezen van de juiste leesvorm.

Klik het juiste bestand aan. Wil uw kind met gesproken schoolboeken werken die via een computer of Daisyspeler voorgelezen worden? Kies dan voor 'Daisy'. Werkt uw kind met voorleessoftware of andere hulpmiddelen? Kies het juiste bestand.

U kunt kiezen voor levering op cd of als download.

Herhaal handeling 7 en 8, totdat u alle gewenste boeken besteld heeft.

U betaalt als ouders via iDEAL. U krijgt een factuur als bewijs van betaling.

U mag de gemaakte kosten declareren bij onze school. Daarvoor dient u de betaalde factuur binnen 2 weken na factuurdatum bij de dyslexiecoördinator van uw locatie in te leveren met daarop duidelijk uw rekeningnummer vermeld met de daarbij behorende gegevens. De school zal dan z.s.m. de gemaakte kosten aan u terugbetalen.

Voordelen van het zelf bestellen van de bestanden:

Er is meer zicht op welke bestanden er zijn;

U kunt veel gemakkelijker op de wens van uw kind inspelen. U kunt al in de zomervakantie met de boekenlijst aan de slag. Ook gedurende het jaar is het gemakkelijk om iets 'bij' te bestellen als dat nodig is;

Het gaat sneller, omdat er minder 'tussenstations' zijn;

U bent beter op de hoogte van veranderingen en/of vernieuwingen bij Dedicon;

De rekening mag naar school.

Uitproberen van programma's:

Voor experimenteren met demo's is het handig om voorbeeldbestanden te gebruiken. Het gaat daarbij steeds om de eerste twee hoofdstukken (zonder beveiliging). Deze bestanden zijn te downloaden van onze website <http://www.dedicon.nl/toolkid/>. Daar staan ook (gratis) DAISY-bestanden.

Verkrijgbaarheid van de boeken:

Er zijn bij Dedicon een aantal verschillende methodes te lenen. Voor verdere uitleg verwijzen wij graag naar www.dedicon.nl.

Let op: er is niet van ieder boek een gesproken versie. Soms omdat het niet te produceren is, soms omdat er nog onvoldoende vraag naar geweest is. In zo'n geval kunt u uw wens/verzoek indienen bij Dedicon.

Hoe moeten de gesproken boeken afgespeeld worden?

Daisyroms kunnen op een aantal manieren beluisterd worden. De meeste computers spelen ook daisyroms af. Wanneer u het gratis programma Amis download (via <http://www.daisy.org/amis/download>) op uw computer is dat zeker mogelijk. Wanneer uw voorkeur gaat naar een Daisyspeler, maar die graag eerst een keer zou proberen bieden bibliotheken deze vaak te leen aan.

Kurzweil, Sprint Plus (Ne/En/Fa/Du), Sprint NL (Ne/En) en ClaroRead zijn voorbeelden van voorleessoftware met uitgebreidere mogelijkheden. Aan alle drie hangt een prijskaartje. Toch is het prima te proberen door bijvoorbeeld via www.lexima.nl gratis demo's te bestellen van Kurzweil of Sprint Plus of Sprint NL.

Voor het lezen van ClaroRead bestanden is de ClaroBoekLezer noodzakelijk, voor L2S bestanden is er de ESDNOW PDF Viewer.

De bestanden voor ClaroRead, Kurzweil, L2S en Sprint zijn beveiligd. Daarvoor heeft u als ouder een gratis programma nodig om de licentie te activeren. Zie: <http://educatief.dedicon.nl/beveiliging>

Kijk vrijblijvend voor meer info op bijvoorbeeld www.lexima.nl of www.opdidaktsupplies.nl .

Let op: Kijk zelf wat uw kind nodig heeft en het prettigst vindt en wat betaalbaar is. De school vergoedt enkel de gesproken boeken. Alle afspeelapparatuur of cursussen om met programma's te leren werken, zijn niet voor onze rekening. Ook bent u zelf verantwoordelijk voor het materiaal, ook binnen de school.

Mochten er nog vragen zijn, mail dan naar de dyslexiecoach van uw locatie.

Bijlage 6 Dispensatie

Havo/vwo:

Vrijstelling voor Nederlands of Engels is niet mogelijk. Nederlands en Engels zijn verplichte vakken voor alle leerlingen; minimale niveau dat leerlingen moeten behalen is vastgelegd in de kerndoelen. Artikel 11d van de Wet op het Voortgezet Onderwijs (WVO) biedt weliswaar ruimte in individuele gevallen ontheffing te verlenen voor onderdelen van de kerndoelen, maar dit heeft alleen maar zin voor onderdelen van vakken die in de onderbouw worden afgesloten. Nederlands en Engels zijn verplichte eindexamenvakken. Voor exameneisen kan geen ontheffing worden verleend.

In de eerste drie leerjaren van havo en vwo zijn zowel Frans als Duits verplicht. Er kan geen ontheffing worden verleend aan leerlingen met dyslexie. Wel kan de school in de eerste drie leerjaren zelf invulling geven aan het onderwijs in de tweede moderne vreemde taal, omdat er, met uitzondering van Engels, geen kerndoelen zijn voor moderne vreemde talen. Zo kan er bijvoorbeeld meer nadruk worden gelegd op mondelinge communicatie en minder op leesvaardigheid of spelling. Het Commanderij College moet hierbij wel rekening houden met de mogelijke profielkeuze van de leerling in verband met de doorstroommogelijkheden.

In de bovenbouw op het havo en het gymnasium is een tweede moderne vreemde taal niet verplicht. Op het atheneum kan in het vierde jaar het bevoegd gezag een leerling ontheffing verlenen voor de tweede moderne vreemde taal. In plaats van de tweede moderne vreemde taal volgt de leerling dan een ander examenvak. De ontheffing kan worden verleend:

- aan een leerling met een stoornis die betrekking heeft op taal, of met een zintuiglijke beperking die effect heeft op taal
- aan een leerling die een andere moedertaal heeft dan Nederlands of Fries
- aan de 'eenzijdige bèta' die het onderwijs in een van de natuurprofielen volgt en voor wie het volgen van onderwijs in de taal naar verwachting een succesvolle afronding van de opleiding hindert

Dit is geregeld in artikel 26e lid 4 van het Inrichtingsbesluit VO.

Het Commanderij College is verplicht de gemaakte aanpassingen in het lesprogramma bij de inspectie te melden en te onderbouwen op basis van het dossier van de leerling met dyslexie.

Vmbo:

Vrijstelling voor Nederlands of Engels is niet mogelijk. Nederlands en Engels zijn verplichte vakken voor alle leerlingen; minimale niveau dat leerlingen moeten behalen is vastgelegd in de kerndoelen. Artikel 11d van de Wet op het Voortgezet Onderwijs (WVO) biedt weliswaar ruimte in individuele gevallen ontheffing te verlenen voor onderdelen van de kerndoelen, maar dit heeft alleen maar zin voor onderdelen van vakken die in de onderbouw worden afgesloten. Nederlands en Engels zijn verplichte eindexamenvakken. Voor exameneisen kan geen ontheffing worden verleend. Wil Engels echt niet lukken, ook niet na intensieve begeleiding op school, met maximaal gebruik van ICT-hulpmiddelen en minimale eisen (alleen trainen op kerndoelen), dan is de laatste mogelijkheid doorstroomafspraken maken met een mbo-opleiding op basis van een onvoldoende voor Engels. (Bron: CvE)

In de eerste twee leerjaren van het vmbo is Frans of Duits als tweede moderne vreemde taal verplicht. Scholen mogen zelf kiezen welke van deze twee zij aanbieden, maar mogen ook beide talen aanbieden. Het Commanderij College heeft gekozen om alleen Duits aan te bieden. Voor het volgen van alleen Duits is daarom geen ontheffing meer nodig. Vrijstelling voor Frans en Duits is niet mogelijk. Daarom kan er geen vrijstelling voor Duits worden gegeven binnen onze school. Een uitzondering kan worden gemaakt voor leerlingen die doorstromen naar de basisberoepsgerichte leerweg (zie Inrichtingsbesluit WVO, artikel 22, eerste lid). Wel kan het Commanderij College in de eerste twee leerjaren van het vmbo zelf invulling geven aan het onderwijs in die tweede moderne vreemde taal, omdat er, met uitzondering van Engels, geen

kerndoelen zijn voor de moderne vreemde talen. Zo kan er bijvoorbeeld meer nadruk worden gelegd op mondelinge communicatie en minder op leesvaardigheid of spelling of gekozen worden voor in plaats van Duitse taal bij Duits meer Nederlands of Engels aan te bieden. Het Commanderij College moet hierbij wel rekening houden met de mogelijke beroepskeuze van de leerling in verband met de doorstroommogelijkheden.

Het Commanderij College is verplicht de gemaakte aanpassingen in het lesprogramma bij de inspectie te melden en te onderbouwen op basis van het dossier van de leerling met dyslexie.

Bijlage 7 Examenregeling, artikel 55

1. De directeur kan toestaan dat een gehandicapte kandidaat het examen geheel of gedeeltelijk aflegt op een wijze die is aangepast aan de mogelijkheden van die kandidaat. In dat geval bepaalt de directeur de wijze waarop het examen zal worden afgelegd, met dien verstande dat aan de overige bepalingen in dit besluit wordt voldaan. Hij doet hiervan zo spoedig mogelijk mededeling aan de inspectie.
2. Tenzij sprake is van een objectief waarneembare lichamelijke handicap, geldt ten aanzien van de in het eerste lid bedoelde aangepaste wijze van examineren dat:
 - a. er een deskundigenverklaring is die door een ter zake deskundige psycholoog of orthopedagoog is opgesteld,
 - b. de aanpassing voor zover betrekking hebbend op het centraal examen of de rekentoets in ieder geval kan bestaan uit een verlenging van de duur van de desbetreffende toets van het centraal examen met ten hoogste 30 minuten, en
 - c. een andere aanpassing slechts kan worden toegestaan voor zover daartoe in de onder a genoemde deskundigenverklaring ten aanzien van betrokkene een voorstel wordt gedaan dan wel indien de aanpassing aantoonbaar aansluit bij de begeleidingsadviezen, vermeld in die deskundigenverklaring.
3. Het bevoegd gezag kan in verband met onvoldoende beheersing van de Nederlandse taal afwijken van de voorschriften gegeven bij of krachtens dit besluit, ten aanzien van een kandidaat die met inbegrip van het schooljaar waarin hij eindexamen aflegt, ten hoogste zes jaren onderwijs in Nederland heeft gevolgd en voor wie het Nederlands niet de moedertaal is. De in de eerste volzin bedoelde afwijking kan betrekking hebben op:
 - a. het vak Nederlandse taal en literatuur;
 - b. het vak Nederlandse taal;
 - c. enig ander vak waarbij het gebruik van de Nederlandse taal van overwegende betekenis is.
4. De in het derde lid bedoelde afwijking bestaat voor zover betrekking hebbend op het centraal examen slechts uit een verlenging van de duur van de desbetreffende toets van het centraal examen met ten hoogste 30 minuten en het verlenen van toestemming tot het gebruik van een verklarend woordenboek der Nederlandse taal.
5. Van elke afwijking op grond van het derde lid wordt mededeling gedaan aan de inspectie.